

ניהול ענייני עובדים אורחיים

צה"ל מעסיק עובדים אורחיים רבים מהם כ-68% על חשבון תקציבים משימתיים והיתר במסגרת תקני כוח אדם. עד אמצע 1970 היה מפוצל ניהול ענייני העובדים: בעובדים המועסקים על חשבון התקציבים המשימתיים, טיפל מינהל התשלומים, לרבות החזקת התיקים האישיים והרישומים לגביהם נעשו ידנית; בעובדים המועסקים במסגרת תקני כוח האדם מטפלת השלישות הראשית, והרישומים נעשים בעזרת מחשב. מאז הועבר לשלישות הראשית הטיפול בכלל העובדים האורחיים בצה"ל. קביעת מדיניות צה"ל לגבי העסקת עובדים אורחיים ותנאי שירותם היא בידי מטכ"ל/אכ"א.

בהעדר מערכת רישום ודיווח מרכזית, שתקיף את כלל העובדים האורחיים בצה"ל, לא הייתה אפשרות להפיק נתונים שהיו דרושים למטכ"ל/אכ"א ולשלישות הראשית לשם התווית החלטות וקבלתן בכל הנוגע לניהול ענייני העובדים. עוד בסוף 1969 הגיע מטכ"ל/אכ"א למסקנה, שכדי לייעל את הטיפול בכל הנוגע להעסקת עובדים אורחיים דרוש לשנות את ההסדרים הארגוניים. בעקבות המלצות של ועדה, שמינה מטכ"ל/אכ"א, הוא החליט בראשית 1970, להקים ענף מיוחד בשלישות הראשית לטיפול בעניינים הקשורים בהעסקת כלל העובדים האורחיים. עוד נקבע, שהרישומים האישיים של העובדים המועסקים על חשבון תקציבים משימתיים ייעשו אף הם בעזרת מחשב. בתקופת הביקורת הוחל בהגשמת ההחלטות, אך לא היו עדיין נתונים מספיקים כדי לעמוד על מידת ההישגים שהושגו עקב כך לשיפור הניהול של ענייני העובדים.

בפקודות המטכ"ל נקבע, שאזרח המתקבל לעבודה בצה"ל חייב בבדיקות רפואיות ובטחוניות, שיש לסיימן לפני תום תקופת הנסיון. בהתאם להסכם העבודה הקיבוצי בין מערכת הבטחון לבין ההסתדרות הכללית נחשב עובד לקבוע בתום תקופת נסיון של שישה חודשים.

- לא קויים מעקב סדיר אחר ביצוע הבדיקות תוך תקופת הנסיון, וכתוצאה מכך הועברו עובדים למעמד קבוע, לפני שסיימו אותה. בעיון ב-120 מבין 1,500 כרטיסים בקירוב, שנוהלו על ידי השלישות הראשית לצורך מעקב, הועלו 81 מקרים כאלה: 38 לא עברו בדיקה בטחונית, 22 לא עברו בדיקה רפואית ו-21 לא עברו בדיקה רפואית ובטחונית, אף כי סיימו את תקופת הנסיון, חלקם לפני 2 עד 3 שבועות.

חיילי מילואים בתפקידי שמירה ביישובי ספר

לפי הוראות המטה הכללי הוצבו חיילי מילואים לתפקידי שמירה ביישובי ספר שבמרחב פיקוד הצפון. לצורך זה גויסו גם חיילים, שלא שירתו באותה שנה ביחידתם. מחזור שמירה מנה מאות חיילים, ובס"ה הועסקו ב-1970/71 אלפי חיילי מילואים; ההיקף המתוכנן לשנת 1971/72 היה דומה.

ביוני וביוולי 1971 בדק משרד מבקר המדינה את סדרי הגיוס של חיילי המילואים ואת קליטתם, איכסונם וכלכלתם ביישובים באחת הגזרות, שבה הוצבו רוב השומרים. הביקורת נערכה במפקדת הגזרה וב-11 יישובי ספר, שבהם קוימה שמירה; ביישובים אלה שירתו כרבע מכלל חיילי המילואים, שהועסקו בשמירה. בדיקת השלמה נעשתה במחנה, שבו התייצבו האנשים ביום גיוסם. הביקורת התייחסה לסוף שנת 1970 ולחודשים ינואר עד יולי 1971.

מטכ"ל/אכ"א קבע, שבתפקידי שמירה יועסקו חיילי מילואים, שגילם אינו גבוה מ-44 שנה ושהפרופיל הרפואי שלהם אינו נמוך. האחריות לגיוס בהתאם להנחיות הוטלה על היחידות שנצטוו לקרוא לשירות את כוח האדם הדרוש.

- בבדיקה מסורגת הועלו 74 מקרים, שחיילים הועסקו בשמירה, אף כי היו בגילים 46 עד 50. עוד נקראו לשירות חיילי מילואים, שהפרופיל הרפואי שלהם היה נמוך מהנדרש; אותם חיילים שטענו, שאין ביכולתם לבצע את תפקידי השמירה, שוחררו לאחר התייצבותם, אך על ידי הקריאה לשירות נגרמה להם הטרדה מיותרת והפסד של ימי עבודה עקב הצורך להתייצב ביחידה. יתר על כן חיילים אחרים, שלא הצביעו על העובדה, שיש להם פרופיל רפואי נמוך, המשיכו לשרת בניגוד להנחיות, שנקבעו על ידי המטה הכללי.

כ-65% מהחיילים שגויסו ביצעו את השמירה בקיבוצים, ואת כלכלתם קיבלו במשק. משרד הבטחון שילם לקיבוצים 2.60 ל"י בעד יום כלכלה לחייל. שאר החיילים הוצבו ל-22 מושבים או עיירות.

- לחיילים, שהוצבו למושבים ועיירות, סיפק צה"ל מזון, שהיה מורכב בעיקר משי-מורים; המוצרים סופקו אחת ל-10 ימים. עוד שולמו להם 80 אגורות, לכל יום שירות, שנועדו לרכישת מוצרים טריים, כגון לחם, ירקות ופירות. לא ניתנו להם אמצעים לאחסנת המזון ולחיימומו. בחלק מן היישובים ציידה המזכירות של המושב או של המועצה האזורית את החיילים בכלי מטבח ובאמצעי בישול, אולם בכך לא היה כלל כדי לענות על הדרוש.

- בפקודות המטה הכללי נקבע, שחיילים, המועסקים בתפקידי שמירה, לא ישמרו יותר משש שעות ללילה ולא יותר משלוש שעות רצופות, שלאחריהן ינחו שלוש שעות. בפועל שמרו חיילי מילואים שמונה שעות רצופות, בלא שנתקבל אישור לכך מהמטה הכללי.

*

ממצאי הביקורת נדונו עם מפקד הגזרה ועם מפקדת פיקוד הצפון. עוד בתהליך הביקורת ניגשה מפקדת הגזרה לתיקון הליקויים. בנובמבר 1971 הודיעה מפקדת פיקוד הצפון למשרד מבקר המדינה על הפעולות שבצעו. בחלק ניכר מהמושבים הוצמדו השומרים לצורכי כלכלה ליחידות צבאיות החונות בקרבת המקום. ביתר המושבים סופקו אמצעי בישול וברובם גם מקררים. הורחבו ההדרכה והשתלמויות בנושאים ספציפיים תוך שירותם של חיילי המילואים ביישובים. הוגבר הפיקוח של מפקדת הגזרה והפיקוד על ביצוע השמירה ובכל הקשור לפרט.

רפואה מונעת

לשם הבטחת בריאותם של חיילים קבע קצין רפואה ראשי עקרונות של רפואה מונעת בצה"ל. העקרונות דנים בפעולות למניעת מחלות, בענייני תברואה, בטיפול במזון, בסדרי פיגוי אשפה, בסילוק שפכים ובהדברת מכרסמים ומזיקים אחרים.

בחודשים אפריל-אוגוסט 1971 בדק משרד מבקר המדינה את אופן ביצוע הפעולות האמורות (בעניין ביקורת במשרד הבריאות על בריאות סביבתית ושירותי תברואה ראה דו"ח שנתי 20, עמ' 202). הביקורת נעשתה ב-26 יחידות וב-8 מוצבים בפיקודים

המרחביים, ובכללם במערב סיני, ב־8 יחידות חיל אוויר וביחידת חיל האם. בדיקות השלמה נעשו ביחידות הרפואה של הפיקודים המרחביים ושל מפקדת הכוחות המשוריינים בסיני, וכן במפקדת קצין רפואה ראשי. חלק מהנתונים עודכן לאוקטובר 1971. (בדבר ביקורת על סדרי פיקוח וטלירי ותברואי על ייצור מזון ראה בדו"ח זה, עמ' 732).

הסדרים ארגוניים

במחצית השנייה של שנת 1967 הוקם במפקדת קצין רפואה ראשי ענף לבריאות הצבא, שמתפקידו לטפל בעניינים הנוגעים לרפואה מונעת ובכללה תברואה ווטרינרית. עד אותה תקופה עסק בתחומים אלה מדור, שהיה מורכב מממלאי תפקידים בודדים בלבד, והיקף פעולותיו היה מצומצם מאוד. הקמת הענף אושרה על ידי אגף המטה הכללי, לאחר שהרמטכ"ל הורה לפעול להעלאת הרמה התברואית בצה"ל. בנובמבר 1970 אף הוגדלה מסגרתו הארגונית ודבר זה איפשר לענף להרחיב ולהעמיק את הטיפול בתחומי הרפואה המונעת.

- תרומתו של ענף בריאות הצבא בתחומים האמורים ממועד הקמתו ועד אמצע שנת 1970 הייתה קטנה, בעיקר משום שלא אוישו כמחצית התפקידים, שאושרו בתקן הענף. מאז שאוישו התפקידים, נעשו פעולות רבות או הוחל בהן: הוצאו נהלים בענייני רפואה מונעת; הוחל בריכוז נתונים על תחלואה במחלות שונות ובניתוחם; נערך חקר שיטות למניעת מחלות; נעשה מעקב אחר תוצאות חיסונים; הוחל בקביעת סטנדרטים תברואיים; הוצאו נהלים לגבי חיטוי מי שתייה; הורחבו תכניות הדרכה.

מתפקיד יחידות רפואה פיקודיות לפקח על הרמה התברואית ביחידות שבמרחב הפיקוד. לצורך זה עליהן לערוך, לפי הוראות קצין רפואה ראשי, ביקורים ביחידות שבמרחב פיקודם פעם בשלושה חודשים. עוד עליהן לבצע לפי הצורך פעולות להדברת מכרסמים ומזיקים אחרים.

- התקנים של 31% מהתפקידים שביחידות הרפואה הפיקודיות, שנועדו לטפל ברפואה מונעת ובפיקוח בתחום זה, לא היו מאוישים בתקופה, שהביקורת, הקיפה אותה. כפי שעולה ממסמכים, שנבדקו על ידי משרד מבקר המדינה במפקדת קצין רפואה ראשי, חלק ניכר מהחיילים בשירות חובה, שנמנו עם סגל רפואה מונעת, לא קיבלו הכשרה מקצועית מתאימה לביצוע תפקידם. עובדות אלה הביאו לצמצום הפעולות בתחום הגדון או לביצוען שלא בסטנדרטים שנקבעו.

- יחידות הרפואה הפיקודיות, מלבד זו שבפיקוד הצפון, לא ערכו ב־1970 וכן בחודשים ינואר עד יוני 1971 את הביקורים בהיקף הנדרש: יחידת רפואה של פיקוד מרכז לא ערכה ביקורי פיקוח בחמש יחידות מאלה שבפיקוד, ב־21 יחידות נעשה ביקור אחד או שניים, ובעוד 10 — שלושה או ארבעה ביקורים. יחידות הרפואה של פיקוד הדרום או של מפקדת הכוחות המשוריינים בסיני ביקרו ב־8 מבין היחידות שבמרחבן בהפסקות של 9 עד 11 חודשים, ב־14 — לאחר 6 עד 7 חודשים, ב־8 — לאחר 5 חודשים, ויחידה אחת בסיני לא בוקרה כלל. מפקדי רפואה פיקודיים הסבירו למשרד מבקר המדינה, שאחת הסיבות להעדר פיקוח תברואי בהיקף הנדרש הייתה הגברת הטיפול ביחידות לאורך הקוים, או, בשטחים קדמיים.

על מפקדי יחידות הוטלה האחריות לביצוע פעולות שוטפות הדרושות כדי להבטיח רמה תברואית נאותה ביחידותיהם. בין היתר עליהם לערוך אחת לשבוע בלוויית קצין הרפואה היחידתי ביקורת כללית במחנה וכן לוודא, שקצין תורן יבדוק מדי יום ביומו את הנקיון במתקנים ואת ההיגיינה האישית של העובדים העוסקים במזון לרבות העובדים

במטבח. עוד עליהם להבטיח, שלא יועסק במטבח ובחדר האוכל אדם, שלא עבר בדיקות רפואיות כלליות, בדיקות מעבדתיות וכן צילום ריאות.

- ביחידות ובמוצבים הועלו מקרים רבים, שהרמה התברואית בעת הביקורת הייתה בלתי מניחה את הדעת. כך, למשל, ב-7 יחידות היו הצפות ביוב בגלל אי תקינות הצנרת. ב-10 היה לכלוך בשטח המחנה או בשירותים. ב-12 היו ליקויים שונים בסדרי הטיפול במוזון; כך למשל בשר או פריטים אחרים הנוטים לקלקול הוחזקו ללא קירור זמן רב יחסית, לעתים במשך כמה ימים, ולא נעשה חיטוי פירות וירקות לפני צריכתם, בניגוד לגדרש בהוראות קצין רפואה ראשי. ב-17 יחידות לא התנהל רישום סדיר לגבי ביצוע בדיקת היגיינה אישית יומית לעובדי מוזון, ולכן לא ניתן היה לבדוק, אם ובאיזה היקף הן נעשו. מעיון במסמכים עולה, שברוב היחידות, שבהן חלו חיילים בהרעלות ממוזון ב-1970/71, היו תנאי התברואה ירודים; ב-12 יחידות מאלה הועסקו עובדי מוזון, שסבלו מזיהום או ממחלת מעיים. מבדיקת יומני תברואה המנוהלים ביחידות מתברר, שבשתיים מהן הצביעו הרופאים היחידתיים, בסיווריהם השבועיים, על ליקויים תברואיים שונים, בלא שהיה בהם לאחר מכן טיפול נאות. בכ-900 מ-1,930 (46%) ביקורי פיקוח, שנציגי חיל הפואה ערכו ביחידות ב-1970 נקבע מצב תברואה בינוני או למטה מזה.

- ל-16 בסיסים גדולים יחסית אושר במרוצת השנים תקן של תברואן; ב-11 מהם לא היה התקן מאויש.

תחלואה

הרעלות ממוזון

מבדיקת מסמכים משנת 1967 ועד 1971 עולה, שבמקרים רבים חלו חיילים בהרעלות ממוזון.

על רופאי היחידות לערוך חקירה לפי שאלון במקרה של הרעלה ממוזון ביחידתם, אם חלו בעת ובעונה אחת שלושה חיילים או יותר, ולהעביר את תוצאות הבדיקה בצירוף הערותיהם למיפקדת קצין רפואה ראשי.

- לרוב לא נערכו החקירות, וחלק ניכר מאלה שנעשו לא בוצעו כגדרש: לא נעשו בדיקות מעבדה; לא נבדקו כל מצרכי המזון שסופקו; החקירות נעשו באיחור שהגיע עד ארבעה ימים, כך שלא ניתן היה לבדוק את כל הסיבות. כך אבד מידע חשוב בדבר הסיבות, שגרמו להרעלות ממוזון.

דלקת כבד נגיפית

מחלת דלקת כבד נגיפית היא קשה וגורמת ירידה זמנית או קבועה בפרופיל הרפואי. מספר החיילים, שחלו בה ב-1968, היה 435, ב-1969 — 959, ב-1970 — 219, ובין אפריל לאוקטובר 1971 — 207. הירידה במספר החולים לאחר מכן נבעה בין השאר מחיסונים המונית, שנעשו בצה"ל. עוד הנהיגה מיפקדת קצין רפואה ראשי מעקב יומי אחר אישפוז חיילים בבתי חולים, ודבר זה איפשר לנקוט צעדי מנע מדיים ביחידות, שבהן חלה חייל במחלה זו.

מלריה

בפקודות המטכ"ל נקבע, שמפקדי היחידות החונות באיזור נגוע במלריה ינקטו כל האמצעים הדרושים למניעת המחלה. לפי הוראת קצין רפואה ראשי עליהם להבטיח נטילה של תרופה

"קמוקין" אחת לשבוע על ידי חייליהם בעת שהותם באיזור המלרי; עוד דרוש ליטול את התרופה במשך ארבעה שבועות, לאחר עזיבת האיזור. מפקדת קצין רפואה ראשי קבעה סדרי רישום בעניין חלוקת התרופה, ובכלל זה הוכנו לחיילים פנקסים אישיים, שבהם צריך האחראי לכך לאשר בתחיתתו, שהחייל קיבל את התרופה. בפקודות מטכ"ל נקבע, שבכל מקרה, שחלה חייל במלריה, ייחקרו הסיבות על ידי ועדת חקירה.

לראשונה חלו ארבעה חיילים במלריה, במחצית השנייה של 1967 ומאז רבו המקרים: ב-1968 חלו 14, ב-1969 — 19, ב-1970 — 37, ב-1971 — 77. בשנים אלה חלו גם כ-80 אזרחים, שהיו בשירות סדיר או במילואים והשתחררו, או בתעסוקה אחרת. ההוראות לגבי נטילת קמוקין חלות גם על אזרחים בשליחות הצבא.

- במרבית היחידות, שבהן נערכה הביקורת או ביחידות שביקרו בהן נציגי חיל רפואה, נעשה הרישום לגבי חלוקת התרופה בתקופה ינואר עד יוני 1971 בצורה לקויה, ולפיכך לא הייתה אפשרות לדעת, אם היא חולקה לכל החיילים. הרישום בפנקסים האישיים לא היה סדיר, ולחיילים רבים אף לא ניתן פנקס כזה. בביקוריהם של נציגי חיל רפואה ביחידות וכן בחקירות, שעשו הרופאים היחידתיים לגבי חיילים שחלו במלריה, הועלו מקרים רבים, שלחיילים לא חולקה התרופה, לחלקם במשך כמה שבועות או לא קיבלו אותה בתדירות הדרושה. בדרך כלל לא ננקטו אמצעים משמעותיים נגד האחראים לחלוקת התרופה או נגד חיילים, שזלזלו בנטילתה. ב-20 מבין 50 מקרים שנבדקו לא נתמנתה ועדה לבדיקת נסיבות ההידבקות של חיילים במחלה.

פיקוח על חיטוי מים

חיטוי המים בכלור נעשה באמצעות כלורינטורים. לפי הוראות קצין רפואה ראשי מוטל על הסגל הרפואי של היחידה לבדוק כל יום כמה נקודות מים כדי לוודא, אם יש כמות כלור מספקת, ובמקרה של חסר עליהם לחטא את המים באמצעות כדורי כלור; יש לנהל רישום על הבדיקות שנעשו. מאז 1970 הונהג גם מעקב יומי על ידי יחידת רפואה, באמצעות דיווח טלפוני שהיא קיבלה מהיחידות בדבר ביצוע הבדיקות וחיטוי המים.

- מעיון במסמכים ביחידת הרפואה בפקוד מרכז עולה, שבשלוש יחידות היו תקלות רבות בפעולת הכלורינטורים, וכתוצאה מכך לא נעשה חיטוי של המים באופן סדיר: ביחידה אחת במשך חודש, ביחידה שנייה — כמה חודשים, ובשלישית לסירוגין במשך שנתיים.

- בדו"חות על ביקורים של סגל הרפואה המונעת צוין, שב-17 יחידות באיזור אחר לא נערכו בדיקות כלור, וב-4 מהן לא היה כלור במים. יחידת הרפואה באיזור לא קיימה מעקב יומי אחר בדיקות הכלור ביחידות מחוץ ליחידות השריון.

טיפול באשפה

ברשות היחידות מיכלים מסוגים שונים לקליטת אשפה. את האשפה ממחנות צה"ל מפנות היחידות החונות בהם. מכמה בסיסים גדולים, בעיקר בסיסים שבקרבת הערים, נעשה הפינוי על ידי הרשות המקומית או על ידי קבלנים. האשפה מועברת למקומות, שקבע צה"ל. בשטחים צבאיים, או למזבלות של רשויות מקומיות. לפי הנחיות מפקדת קצין רפואה ראשי יש לשרוף אשפה, שפונתה לשטח צבאי, ולכסות את השיירים והפסולת בעפר.

- ב-11 יחידות היו מיתקני האשפה, במיוחד ליד המטבחים וחדרי האוכל, ללא מכסים, וסביבתם הייתה מלוכלכת ועל ידי כך נתהוו מטרדי זבובים במיתקנים אלה.

- יחידות החונות בדרום הארץ או בסיני, בדרך כלל, לא שרפו את האשפה או לא כיסו אותה בעפר במקומות, שאליהם פינו את האשפה. בסביבת המזבלות בסיני או על דרך הגישה אליהן הייתה זרוקה כמות ניכרת של אשפה.

- יחידות רבות במערב סיני השליכו אשפה בצידי כבישים או במקומות קרובים למחנותיהם ועל ידי כך גרמו זיהום של פני השטח ומטרדי זבובים בהם. מעיון במסמכים התברר שאף באיוורים אחרים של המדינה היו תופעות דומות. על כך התלוננו בפני שלטונות הצבא גם גופים שונים — רשות שמורות הטבע, קרן קיימת לישראל ורשויות מקומיות.

*

ממצאי הביקורת המובאים בפרק זה מצביעים על כך, שחלק ניכר מהמפקדים אינם מקפידים די הצורך על כללי רפואה מונעת ותברואה ביחידותיהם, כפי שנקבעו בפקודות הצבא.

הביקורת עמדה על הצורך, שמפקדות הפיקודים והחילות ינקטו צעדים נמרצים להעלאת הרמה התברואית ביחידות הכפופות להן. בעניין זה יהיה אף מוצדק להשתמש באמצעים משמעותיים, שיבטאו את העדיפות שיש לתת לנושא. עוד הצביעה הביקורת, שדרוש, שמפקדת קצין רפואה ראשי תגביר את ההכוונה וההדרכה בכל הנוגע לרפואה מונעת וסדרי תברואה.

מפקדות הפיקודים ומפקדת חיל האוויר הודיעו למשרד מבקר המדינה, כי הוגבר הפיקוח התברואי על היחידות, ופירטו את הפעולות שנעשו לשיפור הרמה התברואית. קצין רפואה ראשי הביא לידיעת משרד מבקר המדינה, כי הוא פועל להעלאת רמת ההכשרה של התברואנים בצה"ל על ידי שליחתם לקורסים של תברואנים מוסמכים הנערכים על ידי משרד הבריאות, וכן על ידי הכשרה קדם צבאית במסגרת קורסים אלה. אגף האפסנאות במטה הכללי הודיע, כי ניגש לבדיקת העניינים, שהם בתחום אחריותו; הוחל בביצוע סקר, שתכליתו למצוא הסדר ארגוני בתחום פינוי אשפה.

פיקוח על ייצור מזון

בחודשים אוגוסט עד דצמבר 1971 בדק משרד מבקר המדינה לסירוגין במפקדות קצין הספקה ראשי, קצין רפואה ראשי ובמרכז מזון, את סדרי הפיקוח הווטרינארי והתברואי על ייצור מזון המסופק לצה"ל* (בדבר בדיקת ריאאות למועסקים בענפי מזון, ראה עמ' 297 בדו"ח זה). הביקורת התייחסה בעיקר לשנת 1970 ולחודשים ינואר עד אוגוסט 1971. חלק מהנתונים עודכן לראשית דצמבר 1971.

* בדבר ממצאים בתחום פיקוח על ייצור שימורים בשביל צה"ל ראה דו"ח שנתי 20, עמ' 644; על סדרי הפיקוח על טיב המזון מטעם משרדי הממשלה או הרשויות המקומיות ראה דו"ח שנתי 21, עמ' 801; דו"ח שנתי 20, עמ' 202; דו"ח שנתי 18, עמ' 634; דו"ח שנתי 16, עמ' 140. על הנעשה בתחום הפיקוח על טיב המזון עמדה גם ועדת הכספים של הכנסת בהצעתיה לדו"ח שנתי 16, כפי שאושרו על ידי הכנסת (ראה דו"ח שנתי 17, עמ' 729).

הסדרים ארגוניים

מיפקדת קצין הספקה ראשי מהווה סמכות מקצועית ראשית לענייני מזון ותזונה בצה"ל. במסגרת תפקידיה קובעת המיפקדה מיפרטים איכותיים וטכנולוגיים לפרטי מזון הנרכשים עבור הצבא, מקיימת פיקוח בתהליך הייצור וכן עורכת בחינות קבלה של המוצרים המסופקים. היא גם מטפלת בפיתוח מוצרי מזון ובשיפורם, בעיקר אלה המיועדים למנות קרב ולמנות שדה. לצורך זה מועסקים במיפקדת קצין הספקה ראשי בקטריולוגים, טכנולוגים, רופא וטרינר, ויש בה מעבדה בקטריאלית. ההכוונה בענייני וטרינריה ותברואת מזון והפיקוח בתחום זה מוטלים על מיפקדת קצין רפואה ראשי (בדבר ממצאי ביקורת בענייני רפואה מונעת ראה בדו"ח זה, עמ' 728). רכישת המזון נעשית על ידי מינהל ההרכשה והייצור (מנה"ר) במשרד הבטחון מספקים מוכרים שברשותם רשיונות של הרשויות המקומיות, משרד המסחר והתעשייה, משרדי הבריאות או החקלאות. ההזמנות נמסרות לפי דרישות של מפקדת מרכז מזון. המרכז גם קולט את הפריטים שנרכשו ומאחסן אותם עד לניפוקם ליחידות צה"ל.

- הפעילות של מיפקדת קצין רפואה ראשי בתחום הווטרינריה ותברואת המזון הייתה עד אמצע 1969 מצומצמת ביותר; עד אותו מועד לא היה רופא וטרינר בסגל של מפקדה זו. רק ביוני 1969 החלה המיפקדה לערוך ביקורי פיקוח באופן שוטף במפעלים על ידי הרופא הווטרינר שלה. בנובמבר אותה שנה מינה קצין רפואה ראשי ועדה וטרינרית מייעצת בהשתתפות נציגי מפקדתו והרופאים הווטרינריים הראשיים במשרדי הבריאות והחקלאות. במשך שנת 1971 קבעה מיפקדת קצין רפואה ראשי דרישות וטרינריות ותברואיות, בתיאום עם מיפקדת קצין הספקה ראשי, והן מצורפות להזמנות הנמסרות על ידי משרד הבטחון למפעלים המספקים פריטי מזון לצה"ל והן מהוות חלק מההזמנה. תחילה הוכנו הדרישות עבור מפעלים לעיבוד בשר, ייצור שימורי בשר, קניק ודגים. בשלבי עריכה היו דרישות לגבי מחלבות ומוצריהן. עד לקביעת הדרישות נכלל סעיף במיפרטים הטכנולוגיים של מיפקדת קצין הספקה ראשי שחייב את היצרנים למלא אחר הדרישות הסניטריות של המשרדים הממשלתיים הנוגעים בדבר. כן קיימה מיפקדת קצין הספקה ראשי פיקוח תברואי במסגרת הבדיקות הטכנולוגיות, שערכה במפעלים.

מאז המחצית השנייה של 1969, כשהתחילה מיפקדת קצין רפואה ראשי לעסוק בפעולות וטרינריה כאמור, ובפיקוח על ייצור מזון, נתקיימו דיונים בין שתי המפקדות על סמכויותיהן ויחסי הגומלין ביניהן בעניינים אלה. מיפקדת קצין רפואה ראשי סברה, שבידיה הסמכות לפסול מוצרים בגלל ליקויים תברואיים במפעלים שיצרו אותם, אם לדעתה יש בצריכת אותם מוצרים סיכון לבריאות החיילים; בדרישה זו היא הסתמכה על הוראת הפיקוד העליון שקבעה, שהאחריות בתחום זה מוטלת עליה. מאידך מיפקדת קצין הספקה ראשי, בהיותה סמכות מקצועית ראשית לענייני מזון ותזונה, ראתה עצמה מוסמכת באופן בלעדי לקבל החלטות בנושאים אלה, ובפועל היא פעלה כך בעבר.

- בהעדר הסכמה בדבר הסמכויות, התגלעו חילוקי דעות בין המפקדות של קצין הספקה ראשי וקצין רפואה ראשי לגבי סדרי הפיקוח במפעלים, שסיפקו מזון לצה"ל, והצעדים שיש לנקוט בעקבות גילוי ליקויים תברואיים בהם. מעיון במסמכים הנוגעים לרכישת כמה פריטים — דגים משומרים בשמן, דגים מלוחים, מוצרי חלב, לחם ועופות קפואים — התברר, שנרכשו מוצרים כאלה ממפעלים, שלדעת מיפקדת קצין רפואה ראשי הייתה הרמה התברואית בהם עלולה לגרום זיהום הפריטים עד כדי סיכון בריאותם של הצרכנים. להלן דוגמאות בולטות:

(א) דגים משומרים בשמן נרכשו מחמישה מפעלים; בשנים 1970 ו-1971 הסתכמו הרכישות בכ-1.3 מליון ל"י לשנה. למפעל א' נמסרו הזמנות בכל אחת מהשנים 1969

עד 1971 בהיקף כספי של מעל ל-300,000 ל"י לשנה. במרוצת הזמן המליצה מיפקדת קצין רפואה ראשי פעמים מספר להפסיק את הרכישות מהמפעל בגלל רמה תברואית ירודה בו. במאי 1971, ניתנה המלצה דומה לגבי מפעל ב', שסיפק פריט זה בהיקף כספי שנתי של מעל ל-100,000 ל"י. מיפקדת קצין הספקה ראשי לא קיבלה את ההמלצות, אלא הסתפקה בהעברת דרישות למפעל, באמצעות משרד הבטחון, לשיפורים בתחום התברואי. לפי הסברו של קצין הספקה ראשי בחנה מפקדתו את המלצת מיפקדת קצין רפואה ראשי תוך התחשבות בכך, שהפריט מהווה מרכיב חשוב במנת הקרב ושייצורו הוא עונתי ובתקופה קצרה יחסית, והפסקה אף קלה בייצור הייתה גורמת הפרעה בהספקת הפריט בעונה. עוד ציין קצין הספקה ראשי כי בבדיקות המעבדה לא נתגלו בשימורים מקרים של העדר סטריליות. ביוני 1971 חזרה ועמדה מיפקדת קצין רפואה ראשי על כך, שיש להפסיק את הרכישות משני המפעלים, ורק אז ביקשה מיפקדת קצין הספקה ראשי ממשרד הבטחון לעשות כן. במועד זה עמדו שני המפעלים לסיים את הייצור לאותה עונה בשביל צה"ל.

(ב) אחת המחלבות סיפקה ב-1970/71 מוצרים בסך 600,000 ל"י בקירוב. במשך אותה שנה ערכו נציגי מיפקדת קצין הספקה ראשי ביקורים במחלבה והעלו בה ליקויים תברואיים, והיא נדרשה לתקנם. באוקטובר 1970 אף הופסקה קבלת אספקה למשך 11 יום עד לביצוע שיפורים. במאוס 1971 ביקר לראשונה במחלבה נציג מיפקדת קצין רפואה ראשי ועל סמך הליקויים התברואיים שהעלה, המליץ להפסיק קבלת תוצרתה עד לתיקונם. בניגוד להמלצה זו המשיכה המחלבה לספק מוצרים לפי הזמנה נוספת, שנמסרה לה לתקופה אפריל עד אוקטובר 1971 בסך 700,000 ל"י בקירוב, עוד לפני שתוקן המצב התברואי. רק לאחר שבביקור חוזר במחלבה בראשית מאי 1971, קבע נציג מיפקדת קצין רפואה ראשי שעקב המצב התברואי הירוד מסכנים מוצריה את בריאות החיילים, הורתה מיפקדת קצין הספקה ראשי שלא לקבל את תוצרתה עד לביצוע השיפורים הדרושים.

(ג) בשנים 1970 ו-1971 נרכש בשר עוף קפוא בהיקף של 6 מיליון ל"י לשנה מ-8-9 משחטות תעשייתיות באמצעות המועצה לענף הלול. לפריט זה עוד לא נקבעו במדינה קריטריונים בקטריאליים, ובהעדרם משמש המצב התברואי במשחטה אמצעי עיקרי להערכת איכות התוצרת מבחינה וטרינרית. ביקורי הפיקוח של הרופא הווטרינר של מיפקדת קצין הספקה ראשי במשחטות היו מועטים, ואף הרופא הווטרינר של מיפקדת קצין רפואה ראשי ביקר בהן בהפסקות ארוכות. בביקור, שערך האחרון בסוף אוגוסט 1971 באחת המשחטות הגדולות, קבע, שמצבה התברואי ירוד, ולפיכך המליץ להפסיק מיד את רכישת תוצרתה, עד שיתוקנו הליקויים. מיפקדת קצין הספקה ראשי לא קיבלה המלצה זו. היא הסבירה למשרד מבקר המדינה, שבהעדר קריטריונים בקטריאליים בחנה את ההמלצה בהתחשב במצב האספקה של בשר עוף לצה"ל. באמצע ספטמבר, רק לאחר שמיפקדת קצין רפואה ראשי עמדה שוב על הצורך בהפסקת הרכישות, דרשה מיפקדת קצין הספקה ראשי ממשרד הבטחון לפעול בהתאם לכך.

פיקוח על עיבוד בשר בקר קפוא

בשר בקר קפוא עבור צה"ל נרכש ברבעים ממשרד המסחר התעשייתי. כמחצית הכמות הדרושה להספקה ליחידות מעובדת במיתקן של מרכז מזון והשאר נמסר במכרז, באמצעות משרד הבטחון, לעיבוד במפעל אזרחי. במכרזים לחודשים נובמבר 1969 עד פברואר

1970 וכן במכרו לשנת 1970/71 זכה אותו מפעל. בתקופה הראשונה נמסרו לו לעיבוד כ-200 טון בתשלום של 92,000 ל"י, ובמכרו השני נעשתה התקשרות לעיבוד 1,500 טון בסך 570,000 ל"י. לפני מסירת ההזמנה השנייה ביקר במפעל הרופא הווטרינר של מפקדת קצין הספקה ראשי כדי לבדוק, אם תוקנו ליקויים תברואיים, שהיו במפעל בתקופת ההתקשרות הראשונה; הוא קבע, שהמפעל נמצא מתאים מבחינת התנאים ההיגיינים.

- זמן קצר לאחר שהחל המפעל בעיבוד בשר, הועלו שוב ליקויים תברואיים וטכנולוגיים על ידי הרופא הווטרינר של מפקדת קצין הספקה ראשי, חלקם כדוגמת אלה שהיו בתקופת ההתקשרות הראשונה. בדיקות מעבדה, שנערכו בדוגמאות בשר, שעובד מ-17.6.1970 ועד ל-7.7.1970 הצביעו על מספר גדול של חידקים. עקב כך הפסיקה מפקדת קצין הספקה ראשי את עיבוד הבשר במפעל עד לשיפור המצב התברואי בו, וכן עיכבה חלוקה של כ-60 טון בשר שכבר עובד. אשר לבשר, שחלוקתו עוכבה, מונתה ועדה לבדיקת איכותו, בהשתתפות מהנדסי מזון ממפקדת קצין הספקה ראשי ורופאים וטרינריים משתי המפקדות וממשרד הבריאות. על פי המלצת הוועדה פסלה מפקדת קצין הספקה ראשי כ-3.5 טון בשר טחון למאכל אדם; הבשר הותר להזנת בעלי חיים. שווי הבשר שנפסל, בהפחתת ערכו עקב האספקה לבעלי חיים, היה כ-14,000 ל"י. מטכ"ל/אג"א המליץ בפני משרד הבטחון, שיבדוק את האפשרות לגבות את הנזק מהמפעל, שנגרם במקרה זה וכן את הנזק בגלל 2.9 טון בשר נוספים, שנפסלו כמוזכר להלן. לדעת המשרד לא ניתן היה לדרוש מהמפעל תשלום הנזקים, כיוון שהבשר הגולמי לא נרכש על ידו, ולכן אין זה מוצדק שישא בתוצאות הבדיקה. הבשר הותר אושר לניפוק ליחידות, חלקו ללא הגבלה והשאר בהגבלה, שינופק רק ליחידות באזורים לא חמים, תוך הקפדה מיוחדת על תנאי ההובלה והבישול.

- עיבוד הבשר עבור צה"ל חודש במפעל הנדון ב-19.7.1970 לעשרה ימי נסיון, לאחר שהמפעל שיפר את המצב התברואי בו. שלושה ימים לאחר התחלת העבודה ביקר במפעל הרופא הווטרינר של מפקדת קצין הספקה ראשי וקבע, שכל הוראותיו בוצעו. מאידך, רופא וטרינר מטעם מפקדת קצין רפואה ראשי, שבתקופת הנסיון קיים השגחה צמודה במפעל, דיווח בסיומה שימים מספר לאחר חידוש העיבוד של הבשר היו שוב ליקויים תברואיים רבים, וביניהם ליקויים שמלפני הפסקת הייצור. בבדיקות מעבדה, שנעשו בתחילת אוגוסט 1970, התברר, שבכ-2.9 טון בשר, שעובד ביומיים הראשונים לתקופת הנסיון, היו חידקי סלמונלה, עקב זיהום בתהליך העיבוד; חידקים אלה עלולים לגרום דלקת מעיים חריפה. הבשר נפסל למאכל אדם והותר לבעלי חיים בלבד. ערכו הכספי הסתכם בכ-11,000 ל"י. על אף עובדה זו ולמרות שהרופא הווטרינר ונציגים אחרים של מפקדת קצין הספקה ראשי שביקרו במפעל בתקופה מאוגוסט עד נובמבר 1970 דיווחו על ליקויים חוזרים בתחומים וטרינריים, תברואיים וטכנולוגיים, החליטה מפקדת קצין הספקה ראשי לא להפסיק את עיבוד הבשר במפעל אלא הסתפקה בדרישה לתיקונם. קצין הספקה ראשי הסביר למשרד מבקר המדינה, שבאותה תקופה רק מפעל זה היה מוכן לקבל על עצמו את עיבוד הבשר, לפי נתוני המכרו, ושהוא היה יחיד שהגיש הצעה בהתאם לתנאי המכרו.

- בנובמבר 1970 המליץ הרופא הווטרינר של מפקדת קצין הספקה ראשי להפסיק את עיבוד הבשר במפעל. ההמלצה לא נתקבלה, אלא ניתנה למפעל התראה נוספת, שאם יתגלו עוד ליקויים, שיסכנו את טיב הבשר, יפסיק צה"ל את ההזמנה. ב-20.1.1971 הצביעו שוב בדיקות מעבדה לגבי כל סוגי הבשר, שעובדו בינואר 1971, על מספר גדול

של חיידקים. בין כמויות הבשר היו 14 טון המבורגר, שהכילו חיידקים במספר גדול בהרבה מכפי שהותר בתקן.

כן נפסלו לצריכה בצה"ל באותה תקופה עוד 16 טון בשר מסוגים אחרים בסך 93,000 ל"י. מהסיבות האמורות לעיל לא נדרש המפעל לשאת בנזק. רק בתחילת פברואר 1971 הופסקה ההתקשרות עם המפעל; באותה תקופה עמד המפעל ממילא בפני סיום ההזמנה. המשך אספקת הבשר הוזמן ממפעל אחר.

*

צה"ל מקדיש לענייני התזונה תשומת לב רבה. מיפרטי המזון שהכינה מפקדת קצין הספקה ראשי יש בהם כדי להבטיח שירכשו פריטי מזון באיכות גבוהה. עם זאת מצביעים ממצאי הביקורת על מקרים, שפריטי מזון נרכשו ממפעלים שלדעת מפקדת קצין רפואה ראשי המצב התברואי ששרר בהם, עלול היה לגרום לזיהום המוצרים עד כדי סיכון בריאותם של הצרכנים, בעוד שמפקדת קצין הספקה ראשי לא קיבלה קביעות אלה. משרד מבקר המדינה המליץ שהמטה הכללי יקבע עמדה בעניין זה לשם מניעת תופעות מהסוג המתואר.

בראשית פברואר 1972 הביא ראש מטכ"ל/אג"א לידיעת משרד מבקר המדינה, כי הוחלט שבדיקות ובחינות קבלה במפעלים מחוץ לצה"ל יבוצעו באחריותה הבלעדית של מפקדת קצין הספקה ראשי. על מפקדת קצין רפואה ראשי הוטל לייעץ למפקדת קצין הספקה ראשי בענייני תברואה ווטרין ובתחום הבקטריוLOGI לצורכי קביעת מפרטים לפריטי מזון; לעריכת תקני קבלה ולביצוע בחינות קבלה. עוד הודיע מטכ"ל/אג"א שייקבעו נהלים, אשר יהיה בהם כדי להבטיח שלא ינופק בשר על ידי מרכז מזון כל עוד לא נתקבלו תוצאות-בדיקה של מעבדה.

סדרי מעצר של חיילים

חוק השיפוט הצבאי, תשט"ו—1955, מסמך קצין, שהוא קצין שיפוט, לתת פקודת מעצר נגד חייל הנמוך ממנו בדרגה שנחשד או שנאשם בעבירה. קצין שיפוט הוא מפקד יחידה, שדרגתו אינה נמוכה מדרגת סרן, או קצין אחר שהמטכ"ל העניק לו סמכות זו. שוטר צבאי רשאי לעצור חייל בנסיבות שפורטו בחוק אף בלא פקודת מעצר, אולם תוך זמן סביר עליו לפנות אל קצין שיפוט, שיתן פקודת מעצר; לא ניתנה פקודה כזו תוך 48 שעות מעת מעצרו, יש לשחרר את החייל. חייל שנעצר עד לשבעה ימים ואינו קצין מוחזק בחדר משמר צבאי; אם נעצר לתקופה ארוכה יותר, הוא נכלא בדרך כלל במחנה מעצר. קצין או חיילת שנעצרו נכלאים במחנה מעצר בכל מקרה. (בדבר ביקורת במחנות מעצר ובתי סוהר צבאיים ראה להלן עמ' 738). חדרי משמר קיימים בבסיסי המשטרה הצבאית וביחידות, שראש אגף במטה הכללי או אלוף פיקוד או מפקד חיל האוויר/חיל הים/גייסות השריון קבעו, שבהם ימצא חדר משמר. בדרך כלל קיימים חדרי משמר ביחידות גדולות.

מפברואר עד מאי 1971 בדק משרד מבקר המדינה את סדרי המעצר של חיילים, שנכלאו בחדרי משמר צבאיים בשנת 1970/71. הבדיקה נעשתה ב-21 מבין כ-70 חדרי משמר שביחידות הכפופות למפקדות הפיקודים צפון, מרכז ודרום ולמפקדת גייסות השריון וכן

באגף כוח אדם של המטה הכללי (מטכ"ל/אכ"א). בתקופה שנבדקה נכלאו בחדרי המשמר, שבהם נערכה הביקורת, מעל 4,000 עצירים. לא היו נתונים לגבי מספר החיילים שנכלאו ביתר חדרי המשמר.

לפי הוראות חוק השיפוט הצבאי אין להחזיק במעצר חייל לפי פקודת-מעצר של קצין שיפוט תקופה ארוכה יותר מ-15 יום; תקופה זו ניתנת להארכה, כל פעם לעשרה ימים, ועד חדשים, כשהחל מההארכה השנייה דרושה מראש חוות דעת של פרקליט צבאי. פקודת מעצר יש לתת בכתב. קצין שיפוט, שנתן את הפקודה, צריך להגישה מיד, בהתאם להוראות הצבא לאישור של קצין שיפוט אחר, שדרגתו אינה נמוכה מדרגת סגן אלוף. תוקפה של פקודת מעצר יפקע, לפי הוראות החוק, בתום 96 שעות לאחר נתינתה, אם לא אושרה לפני כן כאמור. לפי פקודות מטכ"ל הקצין המאשר את פקודת המעצר צריך להיות מפקדו של הקצין, שנתן את הפקודה. אישור פקודת מעצר על ידי המפקד הממונה דרוש לפי פקודות מטכ"ל, אף אם תוקפה של פקודת המעצר אינו עולה על ארבעה ימים. על קצין השיפוט, שאישר פקודת מעצר, להעביר הודעה בכתב לפרקליט צבאי ולצרף אליה עותק מהפקודה שאישר. הפרקליט רשאי לבטל כל פקודת מעצר של קצין שיפוט ולהורות על שחרורו של העציר.

- ב-9 מבין 21 חדרי המשמר שנבדקו הוחזקו במעצר בשנת 1970/71 938 חיילים על פי פקודות מעצר, שלא הוגשו לאישור של קצין שהוסמך לכך. גם בשני חדרי משמר אחרים הוחזקו חיילים בלא שאושרו פקודות המעצר, אולם בהעדר רישום תקין ביחידות אלה, לגבי כליאת עצירים, לא הייתה אפשרות לקבוע את מספרם. 15 חיילים הוחזקו במעצר בשני חדרי משמר, אף כי פקודות המעצר ניתנו על ידי קצינים זוטרים, שלא הוסמכו על ידי הרמטכ"ל כקציני שיפוט, או על ידי בעלי דרגות שאינם קצינים, שעל פי החוק אין להעניק להם סמכות של קצין שיפוט; מטבע הדברים לא הוגשו פקודות מעצר אלה לאישור של קצין שיפוט. מרבית פקודות המעצר שניתנו שלא כחוק היו לתקופה של עד ארבעה ימים, ובמקרים אחדים היו תקופות המעצר לשבעה ימים.

- בבדיקה מסוגרת של פקודות מעצר בשני חדרי משמר הועלו 29 פקודות שכביכול ניתנו על ידי קציני שיפוט, בעוד שלמעשה החתימה על הפקודה לא הייתה חתימתם. בחדר משמר אחר העלתה הביקורת, שהמסמכים, שהוגשו לה לבדיקה, לא היו אלה, שנוהלו בתקופה, שאליה התייחסה הביקורת, אם נוהלו כלל, ושחלק מהמסמכים אף נחתמו בשם של חיילים, שלמעשה לא חתמו עליהם. התברר, שהמסמכים נערכו לקראת הבדיקה.

בעקבות הביקורת מינו המפקדות הנוגעות בדבר ועדות חקירה, ונוסף על כך הורה הפרקליט הצבאי הראשי להטיל על משטרה צבאית חוקרת (מצ"ח) לחקור מקרים אלה.

- ב-11 יחידות הועלו 60 מקרים, שחיילים הוחזקו תקופות ארוכות מאלה שנקבעו בפקודות המעצר. לרוב היו החיילים במעצר יום או יומיים יותר ממה שנקבע, אולם בשני מקרים שהיו 3 ימים, ב-5 מקרים — 5 עד 7 ימים, ובמקרה אחד — 9 ימים מעל למה שנקבע בפקודת המעצר.

- במרבית המקרים לא הודיעו קציני השיפוט, להוציא קציני המשטרה הצבאית, לפרקליט צבאי על פקודות המעצר שאישרו. לפיכך לא היה בידי הפרקליטים מידע על מעצרים שנעשו, ונמנעה הפעלת סמכותם לביטול פקודות מעצר, שניתנו שלא כחוק.

- לפי סעיף 238 של החוק, רשאי חייל שנעצר על פי פקודת מעצר להגיש לפרקליט צבאי ערר על מעצרו. דרוש שמידע על כך יימסר לידיעת החייל עם כליאתו. ביחידות, שבהן נערכה הביקורת, להוציא אחת, לא נכללה הודעה בעניין זה בדף פקודות הקבע

על זכויות וחובות הכלוא, שהוציא מפקד היחידה בהתאם להנחיות מטכ"ל/אכ"א ואשר נתלה בחדרי המשמר. יש אפוא מקום להניח, שמרבית העצירים לא ידעו על זכות הערר, שהעניק להם החוק.

- מעיון בפקודות מעצר התברר, שרבות מהן ניתנו לא לשם עצירה עד למשפט, אלא כהענשה על עבירה משמעתית; משך המעצר לא עלה על 7 ימים. יוצא, שבמקרים אלה נענש חייל, בלא שהועמד לדין על פי הליכים, שנקבעו בחוק השיפוט הצבאי לגבי דין משמעת, המגדיר את זכויות הנאשם, סמכויות קצין השיפוט, זכות ערר ועוד.

הרמטכ"ל על פי הסמכות, שהוענקה לו בחוק השיפוט הצבאי, קבע תקנון חדרי משמר צבאיים הכולל בין היתר את סדרי הפיקוח על חדרי משמר. בתקנון נאמר, שמי שהוסמך על ידי אלוף פיקוד מרחבי וכן נשיא ביה"ד הצבאי המחוזי, פרקליט צבאי פיקודי, קצין רפואה פיקודי, או מי שהוסמך על ידם לכך רשאים בכל עת לערוך ביקור פיקוח בחדרי משמר שבמרחב הפיקוד.

- בדרך כלל, לא נעשו ביקורי פיקוח בתקופה, שנבדקה על ידי משרד מבקר המדינה. הפרקליטים הצבאיים נמנעו מלקיים פיקוח על חדרי משמר בהסתמך על הנחיות מטכ"ל/אכ"א, שלפיהן הוטלה האחריות לכך על דרג השלישות בפיקודים. לדעת הביקורת, פיקוח מטעם הפרקליטים היה בו כדי לתרום להקפדה יותר גדולה על קיום הוראות החוק ופקודות הצבא בדבר החזקת חיילים במעצר.

*

ממצאי הביקורת נידונו עם מפקדות הפיקודים המרחביים ועם ראש מטכ"ל/אכ"א. הביקורת הצביעה על החומרה שבעובדה, שחיילים רבים הוחזקו במעצר שלא כחוק, על הפגיעה בזכויות החייל ועל האבטלה מהשירות הכרוכה בכך.

בעקבות הביקורת מונה בכל פיקוד צוות לפיקוח על חדרי המשמר, הכולל נציג של הפרקליט הצבאי הפיקודי. לאחראים על חדרי משמר נערכו השתלמויות בכל הנוגע לחובותיהם וסמכויותיהם לפי הוראות החוק ופקודות הצבא. הוחל בהכנת פנקס כיס, שיכלול את עיקרי החוק והפקודות בתחום הנדון, והוא יסופק לעובדים בחדרי משמר. הופץ חוזר של מזכירות הפיקוד העליון למפקדי צה"ל, ובו פורטו מחדש הסמכויות להוצאת פקודות מעצר על ידי קצינים בדרגים השונים, והחובה החוקית לקבל אישור לפקודת מעצר. ניתנו הבהרות בדבר מהותו של מעצר, והנחיות המסבירות, באלו מקרים ניתן להפעיל את סמכות המעצר.

אשר לליקויים, שהעלתה הביקורת בדבר מתן פקודות מעצר שלא לפי החוק או שלא לפי פקודות הצבא, נערכו חקירות וניתנו הוראות להעמיד לדין את האחראים לכך.

סדרי מינהל בבתי סוהר ומחנות מעצר

צה"ל מחזיק בית סוהר ושני מחנות מעצר לחיילים וכן בית סוהר ומחנה מעצר לחיילות. מחנות המעצר, להוציא אחד שבצפון הארץ, צמודים לבתי הסוהר. קצין משטרה צבאית ראשי ממונה על ניהול מתקנים אלה בפיקוחו של ראש אגף כוח אדם במטה הכללי (מטכ"ל/אכ"א).